

[itobiad], 2021, 10 (1): 384-412.

Mikro Teoriler Bağlamında Çift Gelirli Ailelerde Hane İçi İş Bölümü

Division of Household Labor of Dual-Earner Families in the
Context of Micro Theories

Sümeýra ÜNALAN TURAN

Arş.Gör. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

RA. PhD., Bursa Uludag University, Faculty of Theology

suturan@uludag.edu.tr

Orcid ID: 0000-0003-3900-0369

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 25.09.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 11.03.2021
Yayın Tarihi / Published	: 12.03.2021
Yayın Sezonu	: Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season	: January-February-March

Atıf/Cite as: Ünalın Turan, S . (2021). Mikro Teoriler Bağlamında Çift Gelirli Ailelerde Hane İçi İş Bölümü . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 10 (1) , 384-412 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/60435/800248>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – İstanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Mikro Teoriler Bağlamında Çift Gelirli Ailelerde Hane İçi İş Bölümü * **

Öz

Kadınların çalışma hayatına katılması toplumsal bir gerçeklik hâline gelmiş olmasına rağmen erkeklerin hanedeki sorumluluklara katılım düzeyi, kadınların istihdam oranının çok altında kalmıştır. Yapılan birçok çalışmada ev işinin neden hâlâ kadın işi olarak kaldığına zaman-uygunluk, kaynaklar ve toplumsal cinsiyet teorileri gibi mikro sosyolojik perspektiflerden cevaplar verilmeye çalışılmıştır. Fenomenoloji desenine uygun olarak yürütülen bu çalışmada da eşlerin hanedeki sorumluluk paylaşımı mikro teoriler çerçevesinde ele alınmıştır. Katılımcılar amaçlı örnekleme tekniği ile seçilmiş ve bu doğrultuda çalışma grubu yükseköğrenim görmüş, çalışan, 0-6 yaş çocuğa sahip, evli, dindar çiftlerden oluşturulmuştur. Veri toplama araçları olarak derinlemesine görüşme, gözlem ve araştırma günlüğü kullanılmıştır. Çalışmada ev idaresi, karar mekanizması, ev işleri ve çocuk bakımının yanı sıra hane sorumluluklarının duygusal ve zihinsel emek boyutunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde kadın katılımcıların ev idaresi ve karar mekanizmasında annelerine göre çok daha etkin bir konuma geldiği; erkeklerin ise babalarına kıyasla güç kaybına uğradığı tespit edilmiştir. Ev işi sorumluluklarının çekirdeğini oluşturan kadınsı işleri büyük ölçüde kadınların üstlenmeye devam ettiği ve kadınların sorumluluklarının ev dışındaki işleri kapsayacak şekilde genişlediği görülmüştür. Çocuk bakımı ve eğitiminde ayrıntılı, zaman alıcı, emek-yoğun ve pedagojik bilgi gerektiren işleri kadınlar üstlenmiş; eşlerinin direktifleri doğrultusunda çocuk bakımına katılan erkekler ise babalarına nazaran katılımcı bir babalık sergilemişlerdir. Haneye ait işlerin tamamında araştırma, planlama ve kontrole dayalı detay işleri içeren zihinsel ve duygusal emek gerektiren sorumlulukları kadınların üstlendiği tespit edilmiştir. Katılımcı çiftler özelinde zaman-uygunluk faktörü zorunlu durumlarda etkili olurken kaynaklar, kadınların özellikle karar mekanizmasında güçlerinin artmasını sağlamış; sorumluluk paylaşımını en çok etkileyen ise toplumsal cinsiyet faktörü olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hane İçi İş Bölümü, Zaman-Uygunluk Teorisi, Göreli Kaynaklar Teorisi, Toplumsal Cinsiyet, Din.

* Bu makale, Prof.Dr. Vejdi BİLGİN danışmanlığında tamamlanan“Toplumsal Cinsiyet Tutumları Bağlamında Aile İçi Sorumluluk Paylaşımı: Yükseköğrenim Görmüş Çalışan Dindar Kadınlar ve Eşleri Örneği” adlı doktora tezinden elde edilen verilere dayanmaktadır.

** Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 27 Nisan 2018 tarihli 2018-04 sayılı toplantısında araştırmamıza onay verilmiştir.

Division of Household Labor of Dual-Earner Families in the Context of Micro Theories

Abstract

Although women's entry into working life has become a social reality, the level of participation of men to the responsibilities in household chores has fallen far below the employment rates of women. Many previous studies tried to find answers to the question of household chores still being considered as a women's job from micro-sociological perspectives such as the time-availability, resources and gender theories. In this study conducted in accordance with the phenomenology design, the sharing of responsibilities of the spouses in the household was discussed within the framework of micro theories. Participants were selected with purposeful sampling technique and in this direction, the study group was composed of married, religious couples with higher education, working, with 0-6 years-old children. In-depth interview, observation and research diary were used as data collection tools. In the study, it was aimed to reveal the emotional and mental labor dimensions of household responsibilities as well as home management, decision-making mechanism, household chores, and childcare. As a result of the study, it was found that female participants are in a much more effective position in home management and decision-making compared with their mothers; and men have lost power compared with their fathers. It was seen that feminine jobs that made up the core of household chores' responsibilities continued to be undertaken by women, and women's responsibilities have been expanded to cover outside household chores. Women undertook the detailed, time-consuming, labor-intensive, and works that required pedagogical knowledge in childcare and education; and the men who participated in childcare in line with the instructions of their spouses showed a participating parenting attitude when compared to their fathers. It was also found that women undertook responsibilities that required mental and emotional labor, research, planning and control-based details in all household chores. While the time-availability factor was effective in mandatory cases, especially for the participating couples, resources increased the power of women, especially in decision-making; and the most influential factor on responsibility sharing was the gender factor.

Keywords: Division of Household Labor, The Time-Availability Theory, The Relative Resources Theory, Gender, Religion.

Giriş

Özel-kamusal ayrımının gün yüzüne çıktığı sanayi devriminden günümüze kadar dünya genelinde ücretli çalışma hayatına katılan kadın sayısı; özellikle üç yaşından küçük çocuğu olan kadınların işgücüne katılım oranı

devrim sayılacak bir hızla artmıştır (Scanzoni 1977:185). Ancak ücretli emek piyasasında yaşanan bu değişimin eve yansması aynı hızda gerçekleşmemiştir (Suzanne M. Bianchi vd. 2000:191-228). Yapılan çalışmalar günümüzde erkeklerin geçmişe göre eve ait sorumluluklara daha fazla katıldığını (Gershuny ve Robinson 1988); hatta kadını sayılan ev işlerini yerine getirmede paylarının arttığını (bkz. Chesters 2012) gösterse de aileye ait işlerde kadınlar aslan payını üstlenmeye devam etmektedir (Brines 1994:652; Delaunay 2010:35; Lachance-Grzela ve Bouchard 2010:767-80).

Özellikle 1970'li yıllardan itibaren çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bir grup akademisyen, hanedeki iş paylaşımında kadın-erkek arasındaki bu açığın sebepleri üzerine teoriler geliştirmişler; böylece hane içi sorumluluk paylaşımı sosyoloji literatüründe müstakil bir alan hâline gelmeye başlamıştır. Yapılan çalışmalarda kaynaklar, zaman, toplumsal cinsiyet ideolojisi, din, etnisite, birlikteliğin türü, çocuk sayısı ve yaşı gibi temel bileşenlerin aile içi sorumluluk paylaşımına etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Hane içi sorumluluk paylaşımına odaklanan bu çalışmalarda zaman-uygunluk; kaynak kuramları ve toplumsal cinsiyete odaklanan teoriler öne çıkmıştır.¹

Hane içi sorumluluk paylaşımına odaklanan çalışmaların büyük çoğunluğunda ailesel sorumluluklar, Twiggs, McQuillan ve Ferree tarafından tanımlanan yemek, temizlik, bulaşık, çamaşır, alışveriş gibi tekrarlayan fiziksel işlerle sınırlı tutulmuştur (Twiggs, McQuillan, ve Ferree 1999). Ancak konuya bütüncül yaklaşan bazı sosyal bilimciler ev işinin kapsamını hane yönetimi, mali işler, duyu işi ve zihinsel işleri içerecek şekilde genişletmişlerdir (bkz. Ciciolla ve Luthar 2019; Coverman 1983; Eichler ve Albanese 2007; Erickson 2005; Hochschild ve Machung 2012; Lareau ve Weininger 2008; Mederer 1993; Stevens, Gary Kiger, ve Pamela J. Riley 2001; Winkler ve Ireland 2009).

Hane içi sorumluluk paylaşımı dünya ölçeğinde bağımsız bir alan olma hüviyeti kazanmış olmasına rağmen Türkiye'de doğrudan aile içi iş bölümüne odaklanan sosyolojik çalışmalar son derece sınırlıdır (İlgili çalışmalar için bkz. Başak, Kınır, ve Yaşar 2013; Çelebi 1993; Eken 2005; Ersöz 1999; Günay ve Bener 2011; Olson 1982; Özbay 2015; Tepe 2008). Yapılan çalışmalarda da sorumluluk paylaşımını merkeze alan mikro teorilere neredeyse hiç yer verilmemektedir (İlgili teorilere değinen çalışmalar için bkz. Başak vd. 2013; Eker 2018; Erkal ve Çopur 2013). Ayrıca başörtülü dindar kadınların kamusal alan serüvenlerini temel alan çok sayıda araştırma yapılmasına rağmen dindarların aile yaşantısına ayna tutan çalışmalar yok denecek düzeydedir (bkz. Can 2016; Geçer ve Çelik 2017; Toker 2009).

Hane içi sorumluluk paylaşımı, toplumsal cinsiyet temelli yaklaşımlar ile zaman müsaitliği ve kaynaklara odaklanan toplumsal cinsiyetten bağımsız

¹ Bu çalışmalara "Aile İçi Sorumluluk Paylaşımına Odaklanan Mikro Teoriler" konusunda yer verilecektir.

teorilerin güçlü yanlarını ve evsel sorumlulukların somut-görünür işleri aşan duygusal ve zihinsel boyutlarını dikkate almayı gerektiren bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gereken kompleks bir alandır. Bu nedenle bahsi geçen mikro düzey teorilerin zaman, kaynak ve toplumsal cinsiyet unsurları ile hane sorumluluklarının duygusal ve mental emek boyutlarını, her iki eşin penceresinden bütüncül bir şekilde ele almayı amaçlayan bu çalışma ile ilgili literatüre katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1. Aile İçi Sorumluluk Paylaşımına Odaklanan Mikro Teoriler

İşlevselcilik, sembolik etkileşimcilik, çatışmacı yaklaşım, feminist yaklaşım, alış-veriş kuramı gibi temel sosyolojik yaklaşımlar aileye ait sorumluluk paylaşımı konusunda bir çerçeve sunarken doğrudan ailede iş bölümüne odaklanan mikro düzey sosyolojik teoriler de bulunmaktadır. Zaman-uygunluk teorisi (the time-availability theory), görelî kaynaklar teorisi (the relative resources theory)² ve toplumsal cinsiyet (gender) yaklaşımları, sosyolojide öne çıkan mikro seviye teorilerdir (Kulik 2007:424). Bu teoriler çalışma hayatına katılmalarına rağmen kadınların ailede erkeklerden çok daha fazla sorumluluk üstlenmesi problemine odaklanarak eşlerin iş bölümü dinamiklerini çözümleneye çalışmaktadır.

Toplumsal Cinsiyetten Bağımsız Teoriler

Zaman-Uygunluk Teorisi

Aileye ait sorumlulukların rasyonel ilkelere göre paylaşıldığını öne süren zaman-uygunluk teorisi (Delaunay 2010:35; Ruppner 2010:966), Becker'in neoklasik iktisat temelli beşerî sermaye teorisine (the human capital theory) (bkz. Becker 1985) dayanmaktadır (Greenstein 2000:323). Aileyi, eşlerin ortak fayda ve verimliliği maksimize etmek için uğraş verdiği bir alan olarak ele alan bu teoride (Andersen 2011:47), toplumsal cinsiyet hesaba katılmaksızın eşlerin, verimliliklerini en üst düzeye çıkaracak bir iş bölümü yapacağı ve gelir sağlama potansiyeli yüksek olan eşin ev dışında çalışacağı; diğer eşin ise aile sorumluluklarında uzmanlaşacağı iddia edilmektedir (Delaunay 2010:35).

Zamanı aile içi emek paylaşımını etkileyen sınırlı bir kaynak olarak ele alan zaman-uygunluk teorisinde (Pinto ve Ortiz 2018:3882) de beşerî sermaye teorisinde olduğu gibi evsel sorumlulukların, toplumsal cinsiyetten bağımsız olarak çalışma hayatında harcadıkları zamana göre eşler arasında rasyonel şekilde paylaşılacağı öne sürülmektedir. Bu durumda uzun çalışma saatlerine sahip olan eş, ailevi sorumluluklara daha az; mesai saati kısa olan daha fazla katılacaktır (Coltrane, Scott 2000; Horne vd. 2018). Zaman-uygunluk teorisine göre yarı-zamanlı ve esnek şekilde istihdam edilen kadınların hanede daha fazla sorumluluk almaları çalışma saatlerinin az olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kadınlar tam zamanlı olarak

² Kaynaklardan söz edildiğinde akla görelî kaynaklar teorisi gelmekle birlikte bu çalışmada mutlak kaynaklara da değinilecektir.

istihdam edildikleri takdirde evsel sorumluluklardaki payları da düşecek (Ruppner 2010:966); bu kadınların kocalarının ev içindeki payı ise artacaktır (Cunningham 2007:422-44).

Zaman uygunluk teorisini benimseyen sosyal bilimcilerden bazılarına göre erkeklerin ev işine katılımında belirleyici olan eşlerinin tam zamanlı olarak çalışması değil; eşlerinin çalıştıkları zaman aralığıdır. Brayfield'in çalışmasına göre karısının işte olduğu saatlerde evde bulunma süresi artan erkekler daha fazla ev işi yapmaktadır (bkz. Brayfield 1992). Vardiya uyumsuzluğu yaşayan çiftlerde de erkeklerin ev işlerine; özellikle çocuk bakım sorumluluklarına katılımı artmaktadır (Harriet B. Presser 1994:348).

Kaynak Teorileri

Kaynak temelli teorilerde eşlerin sahip olduğu kaynakların ev işleri paylaşımını etkilediği iddia edilmektedir (Pinto ve Ortiz 2018:3882). Alış-veriş kuramına dayanan kaynak teorilerinin (Greenstein 2000:323) temel öncülü, ev işlerinin eşlerin yapmaktan kaçındığı, istenmeyen işler olduğudur (Davis ve Wills 2014:810; Kawamura ve Brown 2010:977). Kaynak teorilerinden Blood ve Wolfe'un geliştirdiği (bkz. Blood ve Wolfe 1960) görelî kaynaklar teorisi³ öne çıkmakla birlikte, son yıllarda mutlak kaynaklara vurgu yapan çalışmalar da görülmeye başlamıştır (bkz. Gupta 2006, 2007).

Görelî kaynaklar teorisine göre eşler sahip oldukları kaynakları, yapılması arzu edilmeyen ev işlerini üstlenmekten kaçınmak için bir pazarlık aracı olarak kullanacak ve kaynağı fazla olan eş daha az ev işi yapacaktır (Bittman vd. 2003:186-214; Coltrane, Scott 2000:1208-33; Delaunay 2010:36; Kawamura ve Brown 2010:977). Görelî kaynaklar teorisinde kadının sahip olduğu kaynaklar kocasıyla kıyaslanmakta ve eşine göre değerli kaynaklara sahip olmanın kadınlara güç getireceği savunulmaktadır. Teoriye göre kaynak avantajı, erkeklere yüksek müzakere gücü sağlarken (Gupta 2006:978) sınırlı kaynağa sahip olma, ev işinin hâlâ kadın işi olarak kalmasına yol açmaktadır (Greenstein 2000:323).

Mutlak kaynaklara vurgu yapan yaklaşımda ise kadının eğitim, gelir ve meslekî statü gibi kaynaklarının kocasına kıyasla değil; ancak toplum geneline göre yüksek bir değer ifade etmesiyle hane içi sorumluluklardaki payını düşürebileceği iddia edilmektedir. Örneğin bir kadının geliri ülke ortalamasının oldukça üzerinde seyrediyorsa kocasının kazancı ne olursa olsun aile sorumluluklarına harcadığı saat azalacaktır. Mutlak geliri yüksek olan kadınlar kocalarının ev işlerine katılım düzeyi düşük olsa bile aileye ait işlerden bazılarını ücretli yardımcıya devretmek için para harcayacaklardır (Killewald ve Gough 2010:987-89).

³ "Resource bargaining", "bargaining perspective" veya dependency perspective" gibi isimlerle anılan teoriler de görelî kaynaklar teorisindeki gibi kaynaklar, güç ve pazarlığa vurgu yapmaktadır ve görelî kaynaklar teorisine eşanlı olarak kullanılabilir (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Delaunay 2010:37).

Toplumsal Cinsiyet Teorileri

Toplumsal cinsiyet perspektifi ev işinin tarihsel olarak bir kadın işi olarak inşa edildiği üzerinde durmaktadır (Coltrane, Scott 2000:1209). Toplumsal cinsiyet yaratma teorisi (doing gender theory)⁴ ve toplumsal cinsiyet ideolojisi (gender ideology) en öne çıkan toplumsal cinsiyet teorileridir. Toplumsal cinsiyet yaratma teorisi, kadın ve erkekler arasındaki sosyal farklılıkların, algısal, etkileşimsel ve mikro-politik faaliyetlerin bir bileşkesi ile inşa edildiğini iddia ederek (West ve Zimmerman 1987:126) kadın ve erkek rollerinin tekrarlayan ev işi performansları aracılığıyla pekiştirildiğini öne sürmektedir (Lachance-Grzela ve Bouchard 2010:767-80). Geleneksel anlayışta ev işleri yapmaktan kaçınmak erkekliğin; ev işleri sorumluluklarını üstlenmek kadınlığın göstergesi sayıldığı için (Coltrane, Scott 2000:1213) kadınlar ve erkekler ev işleri konusunda toplumsal cinsiyet normlarını devam ettirerek cinsiyetlerinin yetkin bir üyesi olduklarını ispat etmeye çalışmaktadır (Thobejane ve Florence 2018:70; West ve Zimmerman 1987:146). Geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına uyma eğilimi, atipik durumlarda daha belirgin şekilde hissedilmektedir. Kadınların tek çalışan veya birincil gelir getiren olduğu ailelerde eve ekmek getirme rolü sarsılan erkek, ev işlerinden kaçınarak erkekliğini onarmaya çalışmakta; kadınlar ise daha fazla ev işi yaparak norm-dışı konumlarını normal sınırına yaklaştırmaktadırlar (Kawamura ve Brown 2010:978). Kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerini sergileme eğilimi, evlilik ilişkisinde daha belirgin olmakta ve evlilikle birlikte bireylerin toplumsal cinsiyet sergileme ihtiyacı artmaktadır (Kroska 2004:907).

Sosyalleşmeyi öne çıkaran toplumsal cinsiyet ideolojisi yaklaşımına göre de evlilik ve yakın ilişkiler, ideolojilerin sergilendiği arenalardır. Kişiler ya geleneksel, ya eşitlikçi ya da ikisinin arasında geçiş özelliği taşıyan toplumsal cinsiyet ideolojilerine sahiptirler (Hochschild ve Machung 1989:122). Kadın ve erkekler ev işlerini toplumsal cinsiyet ideolojilerini yansıtabilecek şekilde paylaşmaktadırlar (Greenstein 2000:323-24). Eşlerin her ikisinin de eşitlikçi tutumlara sahip olduğu ailelerde eşitlikçi bir iş bölümü söz konusuysen (Kroska 2004:902; Kulik 2007:437) her iki eşin geleneksel olduğu durumlarda geleneksel sorumluluk paylaşımı sürdürülmektedir. Bu teori çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalarda, eşitlikçi toplumsal cinsiyet ideolojisine sahip kadınların geleneksellere göre daha az ev işi yaptıkları; eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarını benimseyen erkeklerin ise geleneksel erkeklere kıyasla ev işlerine katılım düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya

⁴ "Doing gender" toplumsal cinsiyetin sosyal inşası yaklaşımı olarak değerlendirildiği için (Doing gender: Social construction of gender approach) bkz. Cash, Sellers, ve Claps 2005:93) ve sosyoloji literatüründe "yaratma" yerine inşa kelimesi daha yaygın kullanıldığı için yazar "inşa etme" kelimesini kullanmanın daha doğru olduğunu düşünmektedir. Ancak kavram Türkçe'ye yaratma şeklinde çevrildiği için (bkz. Andersen 2011) bu çalışmada da yaratma kelimesi tercih edilmiştir.

konmuştur (Baxter, Belinda Hewitt, ve Michele Haynes 2008; Bittman vd. 2003; Greenstein 2000; Kulik 2016).⁵

Yöntem

Araştırmamızın temel problemi, yükseköğrenim görmüş, dindar, evli, ikisi de çalışan ve 0-6 yaş arasında en az bir çocuğa sahip çiftlerin zaman-uygunluk, kaynaklar ve toplumsal cinsiyet teorileri bağlamında ev işleri, ev idaresi ve çocuk bakım sorumluluklarını ne şekilde düzenledikleridir. Alt problemler ise soru cümlesi şeklinde şu şekildedir:

1. Haneye ait işlerin duygusal ve mental emek boyutu ne şekilde görünür olmaktadır?
2. Aile, eğitim ve din katılımcıların toplumsal cinsiyet ideolojilerini ve sorumluluk paylaşımını nasıl etkilemektedir?

Araştırmanın temel problem ve soruları nitel araştırma çerçevesinde çözümlenmeye çalışılmıştır. Kapsayıcı bir tanım yapmak güç olmakla birlikte Yıldırım ve Şimşek nitel araştırmanın “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği bir araştırma” şeklinde tanımlanabileceğini belirtmişlerdir (Yıldırım ve Şimşek 2016:41). Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) ile yürütülmüştür. Fenomenoloji deseninde anahtar kelime “deneyim”dir. Fenomenolojik araştırmayı görüşme ile yapılan diğer nitel araştırmalardan ayıran özellik, bu desenin olguya ilişkin deneyimleri sorgulayarak deneyimin özüne ulaşmaya çalışmasıdır (Ersoy 2017:85). Dolayısıyla fenomenolojik araştırmalarda veri kaynağı olarak araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan birey veya gruplar kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2016:71). Çalışma grubunda aranan temel şart “olguyu deneyimleme” olunca “katılımcıların araştırmanın amacına ulaşmasını sağlayacak kriterleri taşıyan kişilerden veya gruplardan seçilmesi” anlamına gelen amaçlı örnekleme tekniğini⁶ kullanmak bir nevi zorunluluk hâlini almıştır. Bu doğrultuda amaçlı örnekleme tekniğine uygun olarak çalışma grubu yukarıda bahsi geçen nitelikleri taşıyan 25 kadın ve eşlerinden (50 kişi) oluşturulmuştur.

Veriler gözlem, araştırma günlüğü ve derinlemesine görüşme teknikleri ile elde edilmiştir. Yarı-yapılandırılmış soru formu uygulanmış ve görüşmeler 2018 yılında Bursa’da gerçekleştirilmiştir. Etik kurul onayından sonra

⁵ Hane içi sorumluluk paylaşımında siyaset, ekonomi, kültür gibi makro etkenlerin en az mikro düzey faktörler kadar etkili olduğuna yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Ancak odağımız gereği bu çalışmada makro düzey çalışmalara yer verilmeyecektir.

⁶ Yıldırım ve Şimşek amaçlı örnekleme, tüm nitel örneklem seçim tekniklerini içeren şemsiye bir kavram olarak kullanılmaktadırlar. Çalışma grubunun belirli kriterleri taşıyan kişilerden oluşturulmasını ise “ölçüt örnekleme” olarak adlandırmakta ve ölçüt örnekleme bir amaçlı örnekleme çeşidi olarak değerlendirmektedirler. (bkz. Yıldırım ve Şimşek 2016:118-22)

Mikro Teoriler Bağlamında Çift Gelirli Ailelerde Hane İçi İş Bölümü

başlayan görüşmelerde katılımcıların bilgilendirilmiş onayı alınmış ve onların müsaadesiyle ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler ortalama 115 dakika sürmüştür.

Zaman-uygunluk teorisinin etkisini anlayabilmek için çalışma grubunda yarı zamanlı, tam zamanlı, esnek ve vardiyalı çalışma gibi istihdam tipi çeşitliliği aranmıştır. Kaynak teorilerinin etkisini değerlendirebilmek için farklı gelir ve meslekî statüye sahip kişilerle görüşülmüştür. Çalışma grubunun toplumsal cinsiyet tutumlarını anlayabilmek için ise sorular, aile, eğitim, din gibi temel kurumların toplumsal cinsiyet ideolojisine etkisini anlamaya elverişli şekilde hazırlanmıştır.

Araştırmacı herhangi bir nitel veri analiz programı kullanmamış, veriler manuel olarak analiz edilmiştir. Verilerin yazım aşamasında katılımcıların kendi seslerinin duyurulmasını sağlayan alıntılarını ön plana çıkaran betimsel analiz (Çetin 2013:192); görüşmelerdeki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak amacıyla sistematik analiz yapılmış ve son aşamada ise veriler bütüncül bir şekilde yorumlanmaya çalışılmıştır (Kümbetoğlu 2012:154,169). Veriler raporlandırılırken kadın katılımcılar için "K"; erkek katılımcılar için "E" kısaltması kullanılmıştır. Katılımcılar karı-koca olanları ayırt edecek şekilde numaralandırılmıştır. Örneğin birinci çift K-1 ve E-1 şeklinde kodlanmış ve 25 çift için de aynı işlem uygulanmıştır.

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

<u>Kod</u>	<u>Yaş</u>	<u>Meslek</u>	<u>Eğitim Düzeyi</u>
K1	40	Öğretmen	Lisans
E1	39	Yönetici (Okul)	Lisans
K2	33	Araştırma Görevlisi	Yüksek Lisans
E2	33	Orman ve Endüstri Müh.	Lisans
K3	29	Öğretmen	Lisans
E3	37	Öğretmen	Lisans
K4	32	Bilgisayar işletmeni (Memur)	Lisans
E4	33	Özel sektör (İşletme)	Lisans
K5	29	Kur'an Kursu Öğreticisi	Lisans
E5	30	Araştırma Görevlisi	Yüksek Lisans
K6	28	Öğretmen	Lisans
E6	29	Cumhuriyet Savcısı	Lisans
K7	35	Uzman	Yüksek Lisans
E7	37	Elektrik Mühendisi	Lisans
K8	36	Öğretmen	Lisans
E8	33	Öğretmen	Lisans
K9	32	Öğretmen	Lisans
E9	34	İşletme sahibi (İnşaat sektörü.)	Lisans
K10	40	Biyolog-Memur	Lisans

E10	40	Tekniker- Gazeteci	Ön Lisans
K11	28	Kur'an Kursu Öğreticisi	Lisans
E11	28	Araştırma Görevlisi	Yüksek Lisans
K12	32	Vaize	Lisans
E12	35	Araştırma Görevlisi	Yüksek Lisans
K13	36	Öğretmen	Lisans
E13	34	Araştırma Görevlisi	Yüksek Lisans
K14	33	Öğretmen	Lisans
E14	37	Öğretmen	Yüksek Lisans
K15	32	Yönetici (Okul)	Lisans
E15	32	Ekonomist	Lisans
K16	27	Hemşire	Lisans
E16	35	Öğretmen-Yazar	Lisans
K17	36	Eczacı	Lisans
E17	36	Makine Mühendisi	Lisans
K18	32	Vaize	Lisans
E18	40	Din Görevlisi	Lisans
K19	32	Eczacı	Lisans
E19	35	Makine Mühendisi	Yüksek Lisans
K20	36	Ziraat Mühendisi	Lisans
E20	36	Yönetici (Fabrika)	Lisans
K21	30	Öğretmen	Lisans
E21	35	Teknik servis	Lisans
K22	32	Eczacı	Lisans
E22	31	İnşaat mühendisi	Lisans
K23	28	Öğretmen	Lisans
E23	32	STK çalışanı	Lisans
K24	30	Kur'an Kursu Öğreticisi	Ön Lisans
E24	33	İftaiye Personeli	Lisans
K25	30	Araştırma Görevlisi	Yüksek Lisans
E25	35	Araştırma Görevlisi	Yüksek Lisans

Bulgular

Çalışmamızda bütüncül bir yaklaşım izlenerek hanede iş bölümüne konu olan işler; ev işleri, çocuk bakım ve eğitimi, ev idaresi ve karar mekanizması ile duygusal ve zihinsel emek gerektiren işler şeklinde sınıflandırılacaktır.

Ev İşleri Paylaşımı

Kadınısı Olarak Kabul Edilen Ev İşleri

Kadınınsı olarak kabul edilen işler evin rutin işleyişini sağlayan emek-yoğun, süreklilik arz eden temel görevlerin tamamıdır. Katılımcıların ifadelerine göre bu işler yemek, temizlik ve ütü yapma; bulaşık, tuvalet, banyo, balkon ve çamaşır yıkama; toz alma, dağınıklık toplama; yer, cam, kapı, halı silme ve buzdolabı temizleme gibi işlerden oluşmaktadır. Bu işlerden yemek yapma, bulaşık yıkama ve dağınıklık toplama her gün; temizlik ve ütü yapma, toz alma, çamaşır, tuvalet, banyo yıkama gibi işler, titizlik ve ihtiyaç durumuna göre haftada bir-iki kez yapılan işlerdir. Katılımcılar cam ve kapı silme, buzdolabı temizleme gibi ihtiyaca binaen yapılan detaylı temizliğin ise en azından ayda bir kez yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Günlük yapılan işler arasında yaşamsal faaliyetleri sürdürebilmek için elzem olan yemek, en önemli ve zaman alıcı iş olarak öne çıkmaktadır. Yemek yapmanın geniş bilgi ve teknik beceri isteyen yapısı, erkek katılımcıların bu işi en kompleks ve zor iş olarak tanımlamalarına yol açmaktadır.

E-11: "... (Öğrenci evinde) altı gün sonra yemek bende ise ben beş gün stres yaşadım; ama temizlik işinde sıkıntı yoktu. (Şu anda) asla yemek yapmam, asla! Bana çok zor görünüyor." (28 Yaş, Arş.Gör.).

Bir erkek katılımcı dışında tüm ailelerde yemek yapmanın temel sorumlusu kadınlardır. Ev işlerine katılımı yüksek erkekler bile yemek yapımını eşlerine bırakmaktadırlar.

E-3: "... Şu an açık-net mutfak kısmına vakıf değilim. Olsaydım yemek de yapardım; ama yemek yapmayı da çok sevmem. Ben daha çok süpürme, silme, temizlik işleri..." (37 Yaş, Öğretmen).

Erkekler genellikle eşlerinin hastalanması gibi zorunlu durumlarda veya talep edildiğinde çorba, salata gibi yardımcı yemekleri hazırlamaktadırlar. Ancak katılımcıların tabiriyle kaba ve "elleri kokutan" mangal yapma ve balık pişirme gibi işlemler, çalışma grubunca cinsiyetlendirilerek "erkek işi" olarak tanımlanmaktadır.

Yemek yapma faaliyetinin ne şekilde yapılacağını belirleyen faktörlerden biri de mesai saatleridir. Eşleri tam zamanlı; kendileri yarı zamanlı çalışan kadınlar, eşleri eve gelmeden önce yemekleri hazırlamaktadır. Karı-kocanın yarı zamanlı çalıştığı ailelerde daha eşitlikçi bir iş paylaşımı olmakla birlikte yemek kadınlar tarafından yapılmaktadır. Eşlerin ikisinin de tam zamanlı çalıştığı ailelerde ise akşam yemeği hazırlama temel bir problem olarak görülmektedir. Zira tam zamanlı çalışan çiftlerin mesai sonrası zamanları çok sınırlıdır.

K-20: "... 19:00 gibi evde oluyoruz. 21:30 gibi çocukların uyuması gerekiyor. O iki buçuk saatte yemek mi yapacaksın, yemek mi yiyeceksin,

yoksa çocuklarla etkinlik yapıp onları uyku saatine mi götüreceksin?" (36 Yaş, Ziraat Mühendisi).

Bu sebeple akşam yemeği konusunda geniş aileden destek alan, derin dondurucuya veya pratik atıştırılmalıklara başvuran, yemek sipariş eden ve ücretli yardımcı çalıştıranlar ağırlıklı olarak tam zamanlı çalışan kadınlar olmaktadır.

E-17: "... Yemek konusunda ama kayınvalidem eczaneye yakın, eşim ondan yemek alır her gün, sağ olsun. Yemekte pilav, salata, çorba eksik ise eşim onları yapar." (36 Yaş, Makine Mühendisi).

Yemek hazırlama ve sofraya kurma görevlerine nadiren katılan erkekler, sofraya toplama işine daha aktif şekilde katılmaktadır. Yemek dışındaki temel ev işlerini eşite yakın şekilde paylaşan ailelerde, erkekler sofraya toplama ve bulaşık yıkama işini de eşite yakın ölçüde yapmaktadır. Ev işlerine katılımı düşük erkeklerin bazıları bulaşığı makineye dizme ve yerleştirme işini, eşleri talep ettiğinde veya zorunlu durumlarda; bir erkek katılımcının deyimiyle "bir tane bile temiz bardak kalmadığında" üstlenmektedirler. Bu tip ailelerde erkekler çocuklarıyla ilgilenirken mutfağı toplama işini kadınlar yapmaktadır. Detay gerektiren işleri genellikle kadınlar üstlenmektedir. Örneğin ev işlerine katılımı yüksek olanlar dışında erkek katılımcılar sofraya toplayıp bulaşıkları makineye dizseler de masa, mutfak tezgâhı, ocak silme gibi işleri mutfağı toplamanın bir parçası olarak algılamamakta; hatta bu işlerin varlığından bile habersiz görünmektedirler.

Dağınıklık toplama erkeklerin en fazla dâhil olduğu iş kalemi olarak öne çıkmaktadır. Evin tozlu; camın pis olması gibi durumlar erkekleri rahatsız etmezken gözle görünür ölçüdeki dağınıklık ve pislikler erkekleri de huzursuz etmektedir.

K-1: "... Eşim dağınıklığı sevmediği için 'kafam karışıyor' diyor, kabataslak toplamayı genelde o yapar." (40 Yaş, Öğretmen).

Yarı-zamanlı veya esnek çalışan kadınlar genel temizlikte daha aktif rol oynarken tam zamanlı çalışan çiftlerde temizliğin nasıl yapılacağını çocukların sayısı, yaşı ve erkeklerin ev işlerine katılım düzeyi belirlemektedir. Ev işlerine katılım düzeyi düşük erkekler, çocuklar oyun çağında olsa bile eşleriyle bu işleri ortak yapmak yerine temizlik saatinde çocuklarla ev dışında zaman geçirmeyi tercih etmektedirler. Ancak dikkat çekici şekilde kol gücü gerektirmesi sebebiyle süpürme işlemi katılımcılar tarafından erkeksi bir iş olarak tanımlanmaktadır. Bu algı nedeniyle süpürme, ev işlerine ortak olma derecesi düşük erkeklerin de iş kapsamına girmektedir. Ev silme, süpürmeye nazaran erkeklerin daha az katıldığı bir görevdir. Net şekilde kadın işi olarak görülen toz alma ise süpürme ve silme kadar öncelikli görülmeyen bir iştir ve dikkat çekici boyutlara ulaşmadığı sürece toz, erkekleri rahatsız etmemektedir.

Erkeklerin katılımının en az olduğu işlerden olan tuvalet-banyo temizliğinde ise bu durum katılımcılar tarafından tikslenme gibi duygusal etmenlerle değil bu işin yüksek beceri gerektirmesiyle ilişkilendirilmektedir. Ev işlerinde hayati rol oynayan çamaşır makinesi, kullanım kolaylığı nedeniyle bu işi toplumsal cinsiyetten bağımsız hâle getirme gizil işlevi taşımasına rağmen çamaşırların renklerine ve kumaş tiplerine göre farklı programlarda yıkanması gerekliliği erkekler için bu ayrıntılı iş de net şekilde kadınlara ait olmaya devam etmektedir. Dinî normların devreye girmesiyle mahremiyet gerekçesi ile eşlerinin dışarıdan izlenebileceği endişesiyle çamaşırları asma, toplama işini ise çoğunlukla erkekler üstlenmektedir. Toplanan kıyafetlerinin katlanması, ütüleneceklerin ayrılması ve kıyafet dolabında ilgili yerlere yerleştirilmesi, istisnalar dışında kadınlara aittir. Teknolojik bir alet kullanılmasına rağmen emek-yoğun olma özelliğini koruyan ütü yapma hem kadınların hem erkeklerin yapmak istemediği; dolayısıyla diğer temel işlere nazaran en kolay ertelenen iş olmaktadır. Kadınlar yine diğer işlere kıyasla bu iş yükünü üzerlerinden atmak için taktik kullanma temayülü göstermekte; örneğin birçok ailede kadınlar kendilerinin ve çocuklarının kıyafetlerini ütüyüp eşlerinininkileri bırakarak kocalarını kendi giysilerini ütümeye mecbur etmektedirler.

Cam, kapı, halı silme gibi işleri de içeren detaylı temizlik, fiziksel güç ve geniş zaman gerektirmesi sebebiyle sıklıkla gündelikçiye devredilmektedir. Gündelikçi çağırmayan ailelerde bu işlerin yapılma sıklığı ilk çocuğun doğumundan sonra oldukça düşmüştür. Cam silme işinin gündelikçilere bırakılmadığı ailelerde şaşırtıcı şekilde bu iş erkekler tarafından kadınlardan daha fazla oranda yapılmaktadır. Erkekler mahremiyet ve güvenlik gibi gerekçelerle bu işi yapmaktadır. Ancak ev işlerine katılım düzeyi düşük dindar erkeklerin bir kısmının cam silmeye yükledikleri dinî misyon, bu işe aktif şekilde katılmalarına yol açarken geleneksellikleri dindarlıklarının önüne geçen erkekler ev işlerinde faal olsalar bile erkeklik imajını korumak adına dışarıdan görünme endişesiyle bu işlerden uzak durabilmektedirler.

E-8: "... Bizde bir dağılım yok, sen bu işi ben bu işi yap gibi yok. Eşim kadar olmasa da katkı var. Dışardan görülmesini istemediğim cam silme gibi işleri yapmam; ama diğer işleri evde beraber yaparız." (33 Yaş, Öğretmen).

Balkon yıkama da cam silme ile aynı gerekçelerle kadın işi olarak nitelendirilmesine rağmen erkeklerin kadınlardan daha fazla üstlendiği bir iş olmaktadır.

Erkeksi Olarak Kabul Edilen Ev İşleri

Erkeksi olarak tabir edilen işler, opsiyonel ve daha az sıklıkla yapılan işlerdir (Pinto ve Ortiz 2018:3884). Araba bakım, muayene ve temizliği, para idaresi, resmî kurumlara gitme, fatura ödeme gibi dışarı işleri ile tamirat, boya-badana, ağır kaldırma, çöp atma gibi eve ait teknik beceri ve fiziksel

güç isteyen faaliyetler erkek işi olarak kurumlaşmıştır. Ancak kadınların çalışma hayatında yer alması içeri-dışarı işleri arasındaki keskin sınırları aşındırmaya başlamıştır. Kadınsı işlere erkeklerin katılımının artmasına benzer şekilde kadınların sorumluluk ağı da artık evin dışına uzanmaktadır. Çalışma hayatının yanı sıra katılımcı kadınlar dışarıyla bağlantılı pek çok işi üstlenmektedir. Özellikle araç kullanan kadınlar, çocuğu okula, hastaneye götürme, günlük alışverişi yapma gibi birçok sorumluluğu yerine getirmektedir.

K-9: "... (Aracım) var. Eşimin iş yükünü azaltan, benim iş yükümü arttıran bir araç. Benim özgürlüğümü artırıp sorumluluğumu da artırır. Diğer yandan hastaneye gidilecekse eşimle beraber gideriz; ama diğer basit şeylere, çocuklarla ilgili alışveriş işlerine ben giderim." (32 Yaş, Öğretmen).

Kısaca erkeksi işlerin paylaşımına değinmek gerekirse katılımcı ailelerde çöp atma, ağır kaldırma gibi işleri istisnalar dışında erkekler üstlenmektedir. Ancak tamirat, boya, badana gibi işler katılımcılarca erkek işi olarak tanımlanmasına rağmen eli bu işlere yatkın olan veya teknik meslek icra eden erkeklerin bulunduğu aileler dışında bu işler için ücretli yardıma başvurulmaktadır.

E-5: "... Mesela elektrik arızası varsa tamir etmem, usta çağırırım. Duvarda delik işi bile olsa usta çağırırım. Mobilya kurulacak ise yine karışmam." (30 Yaş, Arş. Gör.).

Evin bakım ve temizliğinin öncelikli olarak kadınların sorumluluğunda olmasına benzer şekilde mekanik-erkeksi olarak kabul edilen araçların sorumluluğu dört aile dışında erkeklere aittir. Bu, o kadar kanıksanmış bir olgudur ki kendilerine ait araçları olan kadınların bazılarının araçlarıyla ilgili bakım-muayene; hatta araca benzin doldurma gibi tüm işlemlerini kocaları yapmaktadır.

K-2: "... Benim aracıma da (eşim) bakar. Benzin bile doldurmam, eşim yapar". (33 Yaş, Arş. Gör.).

Ödemelerin çoğu otomatik talimatla yapılabildiği için sıklığı azalan resmî kurumlara gitme işini, işlem, eşlerden hangisine aitse o yapmakta; aileye ait işlemleri ise zaman müsaitliği olan eş üstlenmektedir. Eşlerin dışarı işlerini öncelikle erkeğin yapması gerektiğine dair fikir birliğinde olduğu; ancak zaman müsaitliğinden dolayı dışarı işlemlerini kadınların daha aktif olarak üstlendiği görülmektedir.

Çocukla İlgili Sorumluluklarda İş Bölümü

0-6 yaş grubu çocuklarla ilgili işler, bakım ve fiziksel ihtiyaçlar ile gelişimsel ihtiyaçları karşılama şeklinde iki alt gruba ayrılabilir. 0-2 yaş arasında,

bebeğin bakım ve fiziksel ihtiyaçlarına yönelik işler yoğunlukta iki yaştan sonra bu işlere gelişimsel ihtiyaçlarla ilgili sorumluluklar da eklenmektedir.

İlk çocuğun dünyaya gelmesi, bir yandan ebeveyn olmaya alışma süreciyle çiftleri psikolojik olarak; diğer yandan çalışma hayatı ve ev işlerine çocukla ilgili sorumlulukların eklenmesiyle fiziksel olarak zorlamaktadır. Çiftler için kendileri isteyken çocuğa kimin bakacağı en büyük problemdir. Ailelerin çocuk bakım sorununa bulduğu çözümler, annenin ücretsiz izne ayrılmasından, çocuğa karı-koca dönüşümlü bakmaya; bakıcı, anneanne-babaanne formülasyonuna kadar çeşitli biçimlerde olmaktadır. Özel bir kurumda tam zamanlı öğretmen olarak çalışan bir erkek katılımcının bakıcı tutma veya yarı-zamanlı çalışan eşinin ücretsiz izne ayrılması seçeneklerindense çocuğuna eşiyile dönüşümlü bakabilmek için sosyal çevreye rağmen çalışma saatlerini ve aldığı ücreti yarıya indirmesi dikkat çekici bir örnektir.

E-14: "... 'Annesi çalışsın, baba çalışsın, para kazansın.' " diyenler de var. Ama öyle olsaydı ben sabah altıda çıkıp akşam yedide eve geleceğim, çocuğu bile göremeyeceğim." (37 Yaş, Öğretmen).

Bebeği/çocuğu besleme, uyutma, gece uyandıığında ilgilenme, bezini değiştirme, banyo yaptırma, tırnak kesme, saçını tarama, kıyafetlerini giydirmeye bakım ve fiziksel ihtiyaçları karşılamaya yönelik diğer işlerdir. Bu işlerden bebeği/çocuğu besleme, bebek anne sütü alıyorsa kaçınılmaz şekilde kadın işi olurken, bebeğin formül mama aldığı durumlarda bu iş toplumsal cinsiyet temelli olmaktan çıkmakta; erkekler de sıklıkla bebeği beslemektedirler.

E-4: "... Onları sürekli ben yaptım. Dışardan mama alıp sıcak su kaynatır, çalkalayıp ısı ayarı olunca çocuğa verirdim." (33 Yaş, Özel Sektör).

Ek gıdaya geçiş ve sonraki evrelerde bebeğin/çocuğun yemeğini hazırlama ve yedirme sıklıkla bir kadın görevidir. Erkekler eşlerinin direktifleriyle çocuklara yemek yedirmektedir. Babalar, bebeğin uyutulmasına talep edildiğinde katılırken bazı babalar eşleri kadar uykusuz kaldıklarını dile getirmişlerdir.

E-13: "... İlk çocukta her işi yaptım süt emzirme dışında. Annesinden daha çok uykusuz kalmışım. (...) Hep benimle uyurdu oğlum." (34 Yaş, Arş. Gör.).

Bebeğin bezini değiştirme erkeklerin en az katıldığı işlerdendir. Tikslenme gibi duygusal etmenlerin yanı sıra mahremiyetten dolayı babalar kız çocuklarının bezinin değiştirilmesinden uzak durmaktadır. Benzer şekilde erkekler 2,5- 3 yaş civarında mahremiyet sebebiyle kız çocuklarını banyo yaptırmamaktadırlar. Tırnak kesme, saç tarama gibi işlerde de anneler daha

aktiftir. Bebeğin/çocuğun kıyafetini giydirmeye özellikle çocuğa dönüşümlü bakan ailelerde daha eşitlikçi paylaşılan bir iştir. Ancak çocuğa eşler sırayla bakıyor olsa bile çocuğa ne yedirileceği ne giydirileceği kadınlar tarafından ayarlanmaktadır.

Bakım veren anne formunun oldukça ötesine geçen yeni annelik normları, annelerden bir pedagoğ titizliğiyle, gelişim evrelerini gözeterek çocuklarını eğitmelerini beklemeye başlamıştır (Yeni annelik hakkında geniş bilgi için bkz. Badinter 2015; Meşe 2014). Çocuğun bilişsel yeteneklerini geliştirmesi için çaba sarf etmesi beklenen orta sınıf anneler, ağır bir mental yükün altına girmişlerdir. Eğitimli, çalışan niteliği taşıyan katılımcı kadınlar, mesainin getirdiği niceliksel zaman açığını, çocuklarının yaşına uygun etkinlikler yapmayı içeren nitelikli zaman geçirme yoluyla kapatmaya çalışmaktadırlar. Eğitimci erkekler istisna tutulursa yeni annelik kalıplarına uygun olarak çocukların zihnî melekelerini geliştirecek oyun, oyuncak, etkinlik, kitap, oyun grubu gibi araştırmaları yapan, gerekli materyali temin eden ve aktif olarak uygulayanların kadınlar olduğu söylenebilir.

K-13: "... Seçtiğiniz oyuncak, giydirdiniz kıyafet, etkinliğe kadar her şeyin bilinçli seçilmiş olması gerek. (...) Gelişigüzel oyuncak almamak lazım. Alınan her oyuncağın bir katkısı, eğitime yönelik bir yararı olması gerek." (36 Yaş, Öğretmen).

Babalar zihinsel etkinlikten çocuklarıyla fiziksel efor isteyen hareketli oyunlar oynamayı tercih etmektedir.

Çocukların her gelişim aşaması için kadınlar yoğun şekilde araştırma yapmaktadır. Özellikle bebeklerin ek gıdaya geçişi, tuvalet eğitimi ve anaokuluna alıştırmaya gibi pedagojik yaklaşım ve doğru uygulama gerektiren geçiş süreçleri, kadın katılımcıların yoğun efor harcamasına yol açmaktadır.

Ev İdaresi ve Karar Alma Mekanizması

Ailede iş bölümünde rutin fiziksel görevler öne çıkmasına rağmen bu işlerin düzenli bir şekilde yapılmasını, somut bir görünürlüğü olmayan planlama süreçleri sağlamaktadır. Gelirin kullanım planlaması, fatura ve borçların ödenme takvimi, çocukların okul seçimi, alışveriş listeleri, hangi yemeklerin pişirileceği, temizliğin ne zaman yapılacağı, tatil planlaması gibi görünürlüğü düşük; ancak mental yükü ağır ev idaresine yönelik işler aile içi sorumlulukların önemli bir parçasıdır.

Otorite bileşenlerinden biri olan harcama kararları ve eve ait diğer kararların nasıl alındığına dair ilk olarak düşük meblağlı kişisel alışverişlerde eşlerin bağımsız hareket ettiği; yüksek fiyatlı ve uzun ödeme planlı alışveriş kararlarının ise birlikte verildiği söylenebilir. Ancak bu kararlarda da toplumsal cinsiyetin etkisi belirgin olarak hissedilmektedir. Örneğin en büyük harcama kalemi olan ev ve araba alışverişinde eşler birlikte hareket ediyor gibi görünse de ev alımında kadınlar; araba alımında erkekler öne

çıkılmaktadır. Ev ve araba alışverişine benzer şekilde yüksek ücretli mobilya ve beyaz eşya seçiminde eşler birlikte karar vermekte; ancak eve ilişkin bu harcama birimlerinde kadınların etkisi daha güçlü olmaktadır. Katılımcılarca net bir kadın alanı olarak tanımlanan mutfak ve mutfak ürünleriyle ilgili harcamaların karar merci de kadınlardır. Araba ve ev alımı dışındaki alışverişlerde, erkekler sadece teknik özellikler, malzeme kalitesi ve dayanıklılık, fiyat-performans oranı gibi erkeksi sayılan teknik ve maddi hususlarda devreye girmektedirler.

Hanede hayatın düzenli şekilde idame ettirilmesinde büyük rolün kadınlara ait olduğu görülmektedir. Akşam yemeğinde ne pişirileceği, temizliğin ne zaman, ne şekilde yapılacağı, sağlıklı ve organik ürünleri araştırma, çocukların hastane ve doktor seçimi gibi detaylı tüm incelemeler; tatil planları, dost-akraba ziyaretleri, piknik ve kültürel aktivite gibi serbest zaman planlamaları yani evin rutin işleyişini sağlayan temel düzenlemeler ağırlıklı olarak kadınlar tarafından yapılmaktadır.

K-3: "... (Planlamalar) tamamen bende. Akraba ziyaretinde çok fazla aranın açılması (eşim) için önemli değil. Ben teklif ederim onun annesine, babasına bile." (29 Yaş, Öğretmen).

Ev idaresi birimlerinden para yönetiminin genellikle erkekler tarafından yürütüldüğü belirtilmesine rağmen çalışma grubunun ifadeleri değerlendirildiğinde "para idare eden erkek" olgusunun sembolik bir düzeye indiğini söyleyebiliriz.

K-5: "... Geçim yönetimini eşim yapar. O 'bana para yolla' der, ben yollarım; 'kartını ver' der, veririm. Kendi paramı da harcarım. (...) Önemli bir şey yapılacak ise bir araba, ev alınacak ise benim kararım da olacak; hatta daha baskın benim kararım. Parayı pek sevmediğim için eşim yönetsin istiyorum." (29 Yaş, Kur'an Kursu Öğreticisi).

Katılımcı ailelerin karar alım parametreleri bazı yönlerden önceki kuşakla paralellik arz etmektedir. Örneğin içeri işler-dışarı işler ayrımı kısmen varlığını sürdürmekte; kadınların ev ve çocuğa ilişkin; erkeklerin ise dışarıyla bağlantılı kararlarda daha baskın olduğu görülmektedir. Bu benzerliklere rağmen eşlerin bireysel kararlarda bağımsız hareket etmesi ve eve yahut dışarıya ait olması fark etmeksizin önemli kararların eşlerden birinin onayı olmadan alınamaması katılımcıları anne ve babalarından farklılaştırmaktadır. Katılımcı kadınların gelir ve eğitim kaynaklarına sahip olması, karar alım ve otorite bakımından annelerinden çok daha güçlü bir konuma erişmelerini sağlarken erkekler babalarına kıyasla güç kaybetmişlerdir.

K-2: "... Ben bir şeye hayır diyorsam olmaz. Mesele eşim arabayı değiştirmek istiyor, ben onay vermiyorum, hayata geçmez. (...) Annemin

becerileri daha kısıtlıydı. Evde sultan olmakla birlikte para idaresini bilmeyen birisiydi. Dolayısıyla babam daha baskındı. Bizim ailede her şeyden haberimiz var, ister istemez karar mekanizmasında söz sahibiyiz.” (33 Yaş, Arş. Gör.).

Görünmeyen İşler: Zihinsel ve Duygusal Emek

Ev ve çocukla ilgili görünen işlerin arkasında planlama, araştırma, kontrol etme, yönetim gibi görünmeyen bir boyut olduğuna ve kadınların hanenin düzenli işleminin mimarları olduğuna bir önceki başlıkta değinilmişti. Daha önce yapılan çalışmalarda da hane yönetimi ile ilgili işleri üst-orta sınıfa mensup annelerin daha fazla üstlendiği (bkz. Ciciolla ve Luthar 2019) ve lisans ve üzeri eğitim alan annelerin düşük eğitimlilere göre çocukların okul dışındaki etkinliklerini düzenleme işini orantısız şekilde yerine getirdiği ortaya konmuştur (bkz. Lareau ve Weinger 2008). Bu çalışmada da kadınlar en çok kocalarının talep edilmeksizin iş yapmamasından; katılımcıların tabiriyle “komut”la hareket etmelerinden ve bütün işlerin zihinsel yükünü tek başına omuzlamaktan şikâyet etmişlerdir.

K-19: “... Ev işleri Allah için ne desem yapıyor, ama kendi başına düşünüp yapmaz. (...) Kahvaltı hazırlıyorum, çocuklarıma yediriyorum, onları giydiriyorum. Evimde yedirmeyi tercih ediyorum, ama bazen okula da kalabiliyor yemek işi. Ondan sonra ya kendi annem ya da kayınvalidem gelir; ya ben. Çocukların ikisi de bende. Önce Büşra’yı okula, sonra Ömer’i anneme ya da kayınvalideme bırakıyorum. Bazen onların günü oluyor, o günlerde Ömer’i eczaneye getirdiğim oluyor. Bu durumda ama hiç eşim yok, o gün kim bakmış, nasıl olmuş. (...) Aslında eşim basıp gidiyor, ama ben bunlarla uğraşıyorum.” (32 Yaş, Eczacı).

Kadınlar gün boyu, göze görünmeyen; ancak yapılmadığında önemi fark edilen akrabanın düğününden kocalarının ertesi gün işyerinde ne giyeceğine kadar sayısız düşünce işiyle uğraştıklarını; ev işleri ve çocuk bakımı konusunda harcadıkları mental emeğin mesai saatlerine de taşıdığını ifade etmişlerdir.

K-12: “...Ben çalıştığım dönemde okuldaki mesela hangi kitap alınacak, detaylar hep benim kafamda. Ama erkekler bunu hiç düşünmüyor. Anne işe bile gitse kafa bunları düşünmeye devam ediyor. Erkeklerde iş ayrı, ev ayrı; işe gidince kafa kapanıyor...” (32 Yaş, Vaize).

Kadınların zihinsel emek harcayan taraf olmasının arkasında aileye ait işlerin temel sorumlusunun kadınlar olduğuna dair düşüncelerin yattığı anlaşılmaktadır. Zira erkekler kendi sorumluluk alanları olarak gördükleri işlerin örneğin borç ve ödemelerin mental yükünü taşımaktadırlar. Ancak

erkeklerde düşünce yükü kadınlara kıyaslanamayacak şekilde düşüktür. Ev işlerine katılımı oldukça düşük bir erkek katılımcıya çocuğunu okula bırakıp almanın getirdiği zihinsel yükün bile ağır gelmesi, kadınların harcadığı mental emek yoğunluğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

E-12: "... Geçen yıl ben bırakıyordum arabayla, bu yıl servisle gidiyor. Biraz kendime vakit, alan açmak için. (...) Benim için işimi bölme durumu olduğu için bu yıl böyle bir düşünce yaptık. Neden? Zihin olarak mesela 16.30'da çocuğu alacaksam benim bir saat iki saat önceden kafama gelir, zihnimi yorar..." (35 Yaş, Arş. Gör.).

Özellikle çocuk bakımında ve diğer yakın ilişkilerde ortaya çıkan karşı tarafı anlama, dinleme, cesaretlendirme gibi duygu işi (bkz. Erickson 2005) ve kendisi hissetmiyor olsa da muhabata bağlamın gerektirdiği duyguları yansıtabilecek şekilde jest, mimik ve beden dili kullanmayı içeren duygusal emek (bkz. Hochschild 2012) bu çalışmada ev işinin bir boyutu olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde duygular ve duygusal emeğin en çok misafir; özellikle yatılı misafir ağırlama esnasında görünür olduğu söylenebilir. Misafir, toplumsal cinsiyet rollerinin sergilendiği, duygusal emek ve izlenim yönetimi gerektiren, eşler arasında çatışma, gerilim gibi duygusal faktörlerin su yüzüne çıktığı bir zemin sunmaktadır. Çiftler misafirin gelişini "seferberlik, hengâme, kaos" gibi olumsuz sözcüklerle tanımlamaktadırlar. Özellikle temizlik ve hazırladıkları ikramlarla kadınlık becerileri ölçülen kadınlar, misafire hazırlık sırasında strese girmektedirler. Bu esnada erkek katılımcılar, eşlerini sakinleştirmek gibi duygu işlerini de üstlenmektedirler.

Misafir geldiğinde ise çiftler hazırlık aşamasındaki kaos hiç yaşanmamışçasına güler yüze konuksever ev sahibi rolünü sergilemektedirler. Misafirin kimliği, eşlerin toplumsal cinsiyet rol tutumları, misafirliğin süresi gibi faktörler misafirin yanında eşlerin olağan sorumluluk paylaşımını ya gerçeğe uygun ya da gerçekten farklı olarak sergilemelerine yol açmaktadır. Misafir ağırlama ritüelini kadınlıklarının sınırdığı bir arena olarak gören kadınlar özellikle eşlerinin yakın akrabalarını ağırlarken eşitlikçi tutumlara sahip olsalar dahi becerikli kadın imajı verme paniği yaşamaktadırlar.

Misafir ağırlama esnasında bazı erkeklerin davranışlarında da belirgin bir değişim gözlenmektedir. Ev işlerindeki aktif rolünü kamuya açmakta bir sakınca görmeyen veya ev işini erkeklikle ilişkilendirmeyen ve zaruri durumlar dışında ev işi yapmayan erkeklerin misafirlerin yanında tavırları olağan günlerden farklılaşmamaktadır. Ancak ev işlerinde son derece faal olsa bile "evde olanın evde kalmasını" isteyen erkek katılımcılar, cam silme ve balkon yıkamada olduğu gibi misafir ağırlama esnasında da geleneksel erkeklik kimliğini sergilemek istemektedirler. Bu gruptaki erkekler, özellikle

kendi anne-babalarının yanında geleneksel erkek davranışlarına uygun davranmayı arzulamaktadırlar. Kadınlar ise eşlerinin bu ikircikli tutumlarını anlayışla karşılamakta ve birkaç günlük aile ziyaretlerinde bir nevi “muş gibi” yapmaktadırlar.

K-7: “...Onlar gelince paşaya dönüşüyor. Bu durumu da bana söyledi. ‘Sonra sen üzüleceksin, seni kötüleyecekler, rol yapalım,’ dedi. Ben de çok şey yapmıyorum, varsın bir-iki gün öyle olsun...” (37 Yaş, Uzman).

Misafirliğin bir diğer önemli dinamiği ise özellikle ev sahibi olarak algılanan kadınlar için yoğun bir duygusal emek süreci gerektirmesidir. Kadınların çok sinirli, üzgün veya agresif hissediyor olsalar bile bunu yansıtmayarak güler yüzlü davranma çabası, özellikle kayınvalidelerini ve kocalarının diğer akrabalarını yatılı ağırlama sürecinde belirginleşmektedir.

K- 25: “... Zaten gece uyumuyorum, bebek 2 aylıktı. Sabah kahvaltı hazırladım onlara, akşam gelirlerdi tekrar eve. Yine akşam yemek, çay, ben uğraşırım. Öyle olunca normal zamanda sekiz, sekiz buçukta bebekle yatardım ben, onlar olunca ama 11-12’ye kaldık o dönemde. Önemli olan yansıtmamak zorundayım, eşimin akrabası, canımız, cicimiz. İstemeyerek bir şeyleri yaptığım için o durumu yaşamak, karşı tarafa yansıtmamak zor bir durumdu...” (29 Yaş, Arş. Gör.).

Sonuç ve Değerlendirme

Ev işleri, çocuk bakım sorumlulukları, ev idaresi ve karar mekanizması ile duygusal ve zihinsel emeği kapsayan haneye ait sorumlulukların eşler arasında nasıl paylaşıldığını mikro sosyolojik teoriler ekseninde ele alan bu çalışmada, satır aralarında zamanın, kaynakların ve toplumsal cinsiyetin etkisine değinildi. Bu bölümde ise katılımcı ailelerinin reel iş bölümü, zaman-uygunluk, kaynaklar ve toplumsal cinsiyet teorileri bağlamında eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

İlk olarak zaman müsaitliğinin çocuğu okula bırakma, okuldan alma, hastaneye götürme; yemek, temizlik, alışveriş ve resmî işlemleri yapma; araba bakım ve muayenesini yaptırma, gündelikçi çağırma sıklığı gibi birçok işin paylaşımını etkilediği söylenebilir. Ancak ailede eşler arasındaki iş bölümü, zaman-uygunluk teorisinin iddia ettiği biçimde rasyonel ilkeler etrafında şekillenmemektedir. Evde zaman geçirme süreleri farklılaşan çalışma grubunda yarı-zamanlı veya esnek çalışma olgusu kadınlarda erkeklere kıyasla daha belirgindir. Bu da “Kadınlar ev işlerine daha fazla zaman ayırdıkları için mi iş hayatında daha az çalışıyorlar; yoksa iş hayatında daha az çalıştıkları için mi ev işlerini daha fazla yapıyorlar?” sorusuna yeterince açık cevap veremediği için zaman-uygunluk teorisine yöneltilen eleştirileri (Fahlén 2015:3) haklı çıkarmaktadır. Zira katılımcı erkeklerin önemli bir kısmında, evlilik öncesinde “ev ve çocuğa ait

sorumlulukların aksamaması için” yarı zamanlı çalışan bir eş seçme temayülü bulunmaktadır.

Kendisi yarı-zamanlı; kocası tam zamanlı çalışan kadın katılımcılar teoriye uygun şekilde (Coltrane, Scott 2000; Horne vd. 2018) ev işlerinin büyük kısmını yapmaktadır. Ancak evde eşinden daha fazla zaman geçiren tek erkek katılımcının evinde de işlerin büyük kısmını eşi üstlenmektedir. Karı-koca yarı zamanlı çalışan veya ikisi de tam zamanlı çalışan ailelerde daha eşitlikçi bir paylaşım görülmesine karşın hanedeki işlerin plan ve takibini kadınlar yapmakta ve kocalarından daha fazla sorumluluk almaktadırlar. Eşleriyle aynı sürelerde evde kalan erkeklerin mesai sonrası ev işlerine katılım düzeyi değişmektedir. Sadece talep edildiğinde ev işlerine katılan, zaruri durumlar dışında iş yapmayan ve talep edilmeksizin sorumluluk alan üç erkek tipinin varlığı, zaman uygunluğundan daha önemli faktörlerin olduğunu göstermektedir.

Vardiyalı çalışan bir kadın; bir erkek katılımcı örneği ise zaman-uygunluk teorisinin eksikliğini daha açık şekilde ortaya koymaktadır. İki katılımcının eşi de yarı-zamanlı çalışmasına rağmen tüm işler eşi tarafından yapıldığı için vardiya sonrasında erkek katılımcı, ev işleri yapmadığı gibi dinlenme, gezme, arkadaşlarıyla buluşma gibi aktivitelere de katılabilmektedir. Kadın katılımcı ise vardiyası bittiğinde çocuk bakmanın yanı sıra yokluğunda biriken işlerle boğuşmak zorunda kalmaktadır. Zaman uygunluğunun etkisi, mesaisi az veya çalışma saati uygun olanın çocuğun okul, hastane gibi işlerini, resmî işleri vs. halletmesi; ev işine katılım düzeyi düşük erkeklerin ancak eşleri evde olmadığı takdirde zaruri işleri üstlenmesi gibi zorunlu durumlarda belirgin olmaktadır. Olağan iş bölümünde ise evde kalma süresi eşlerinden fazla olan kadınların ev işlerindeki payı artarken aynı şey erkekler için geçerli olmamaktadır.

Katılımcı çiftler kaynak teorileri çerçevesinde değerlendirildiğinde, yüksek eğitim ve gelirin kadın katılımcıları geleneksel annelerinden farklı bir noktaya taşıdığı; özellikle aile içi karar ve otorite mekanizmasının işleyişinde kaynakların kadınları güçlü bir noktaya getirdiği net şekilde söylenebilir. Hem kadın hem erkek katılımcılar karar alımlarında eğitimin etkisini kabul etmekle birlikte gelirin daha güçlü bir kaynak olduğu düşünülmektedir. Ancak kaynakların ev işleri paylaşımı konusunda aynı derecede etkili olduğunu söylemek mümkün değildir.

Görelî kaynakların mı mutlak kaynakların mı daha etkili olduğu hususunda ise bu çalışmada mutlak kaynakların daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Zira kocasından daha fazla gelir elde eden 5 kadın katılımcının ailedeki pazarlık gücü, -kocasız düzensiz çalıştığı için evin temel geçim sağlayıcısı olan bir kadın katılımcı istisna tutulursa- görelî kaynakların iddia ettiği şekilde diğer katılımcılardan farklı değildir. Hatta bu kadınlardan birinin kocası en az ev işi yapan üç erkekten birisidir. Oysa mutlak kaynağı, özellikle geliri yüksek kadın katılımcıların tamamı, karar alımlarında etkili oldukları gibi eşleri ev işi görevlerine düşük katılım gösterse bile gündelikçi

veya sabit personel tutabilmişlerdir. Aynı zamanda tam zamanlı çalışan bu kadınların ücretli yardım alması, zaman uygunluğu etkisini akla getirirse de, tam zamanlı çalışan düşük gelirli kadınların gündelikçi çağırma taleplerinin eş engeline takılması, ücretli destek almada gelirin zamandan daha etkili bir faktör olduğunu göstermektedir.

Katılımcı ailelerin sorumluluk paylaşımında zaman-uygunluk ve kaynaklar önemli olmasına karşın toplumsal cinsiyetin; özellikle toplumsal cinsiyet ideolojisinin bu teorileri aşan bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Zira tam zamanlı; hatta cumartesi günleri de çalışan bir erkek katılımcı talep edilmeksizin eşine yakın derecede sorumluluk alabiliyorken yarı-zamanlı veya esnek çalışan erkek katılımcılar sadece zorunlu durumlarda ev işleri yapabilmektedir. Yine karısından çok daha yüksek kazancı olan erkek katılımcılar hane sorumluluklarına aktif şekilde katılırken eşinden daha az kazanan; hatta vakti de müsait olan erkek katılımcılar ev işlerinde oldukça pasif kalabilmektedir.

Erkek ve kadın katılımcıların cümleleri bütüncül olarak değerlendirildiğinde hanede sorumluluk paylaşım dinamiklerini karı-kocanın karşılıklı toplumsal cinsiyet tutumlarının belirlediği söylenebilir. Hanedeki sorumluluklara katılım bakımından erkekler tutum ve davranış açısından geleneksel olanlar; tutum ve davranış açısından eşitlikçi olanlar ve geçiş özelliği taşıyanlar olmak üzere üç grup olarak kategorize edilebilir. Eşlerinin tutum ve beklentisi ne olursa olsun tutum ve davranış açısından geleneksel olan dört erkek katılımcının ev işlerine yönelik ideoloji ve davranışları değişmemektedir. Tam zıt şekilde tutum ve davranış açısından eşitlikçi olan erkekler eşlerinin beklenti ve talebi olmasa da eşite yakın sorumluluk almaktadırlar. Geçiş özelliği taşıyan erkekler ise eşitlikçi cinsiyet ideolojilerini benimsemiş olsalar bile ancak eşleri doğrudan yardım istediğinde ev işine katılmaktadırlar. Bu erkeklerin ev işlerine katılım derecesini eşlerinin tutum ve beklentileri belirlemektedir.

Kadınların ev işlerine katılım konusunda eşlerinden beklentilerini ise ev kadınlığı rolünü benimsemiş düzeyleri belirlemektedir. Dikkat çekici şekilde üç kişi dışında katılımcı kadınların, meslek, birey, annelik, eşlik gibi çoklu rolleri arasında en son sıraya ev kadınlığını yerleştirdikleri görülmektedir. Bu da ev işlerinin sadece erkekler değil kadınlar tarafından da istenmeyen işler olarak görüldüğünü göstermektedir. Kadınların ev kadınlığı rolüne ve ev işlerine düşük değer atfetmeleri, eşleriyle eşitlikçi bir iş bölümü yapma isteğini, onlardan beklentilerini ve eşlerinin ev işi performansından memnun olmama düzeylerini arttırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet tutum inşasında ise en temel sosyalleşme kurumu olan aile öne çıkmaktadır. Katılımcıların geleneksel ailelerine yönelik olumlama ve eleştirileri şu anki tutumlarında oldukça etkilidir. Tutum ve davranış açısından erkek katılımcılar tek tek değerlendirildiğinde eğitim, din gibi temel kurumların etkisi yadsınmamakla birlikte ailenin en etkili tutum ve davranış inşa birimi olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin tutumlarının oluşmasında, yetiştikleri ailede annenin aile içindeki güç ve iktidar düzeyi;

babanın anneye verdiği değer ve babanın ev işlerine katılım derecesinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu faktörler arasında en öne çıkan ise annenin aile içerisindeki güç konumudur. Daha önce yapılan nicel çalışmalarda erkeklerin eşitlikçi tutumlara sahip olmasında annenin eğitimi olmasının ve çalışmasının etkili olduğu ortaya konmuştu (Bkz. Başak vd. 2013; Ersöz 1999). Karı-kocayla yapılan uzun görüşme verilerine dayanan bu çalışmada ise erkeklerin eşitlikçi tutum kazanmalarında, annenin eğitimi ve çalışmasından çok kocası ve çocuklarıyla ilişkisindeki güç ve iktidar konumunun etkili olduğu neticesine ulaşılmıştır. İlkokul mezunu; hatta hiç eğitim görmemiş olsa bile annesini, babasından daha güçlü, akıllı, öngörülü gibi ifadelerle tanımlayan ve annelerinin hem babaları hem de çocukları üzerinde otorite kurma gücü olduğunu söyleyen erkek katılımcıların istisnasız tamamı bugün eşitlikçi tutumları benimsemektedir.

İkinci faktör olarak annenin konum olarak babanın gerisinde kaldığı; ancak babanın hem söz hem davranışlarıyla annelerine değer verdiğini gösterdiği ailelerde yetişen erkek katılımcılar, bugün ev işlerine katılım düzeyleri değişse de eşitlikçi tutumlara sahiptir. Üçüncü olarak babasının ev işine katıldığına şahit olarak büyüyen az sayıda erkek katılımcı tutum olarak eşitlikçi olmanın yanında ev işlerine de eşite yakın oranda katılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet tutum inşasında aileden başka eğitim ve din kurumları öne çıkmaktadır. Yüksek eğitimin eşitlikçi toplumsal cinsiyet ideolojisi geliştirmede etkili olduğu iddiası (Constance Hardesty ve Janet Bokemeier 1989:255) kadın katılımcılar için geçerli görünmektedir. Bazı erkek katılımcılar için ise eğitim, ataerkil kalıpları terk ettirecek derecede etkili olamamıştır. Dinin geleneksel tutumları arttırdığı iddiası (Kroska ve Elman 2009:369) ise katılımcılar için geçerli değildir. Zira dinî içerikli bir yükseköğrenim programı olan İlahiyat eğitimini tamamlayan erkek katılımcıların toplumsal cinsiyet tutumları ve ev işlerine katılım dereceleri oldukça farklılaşmaktadır. Hem en fazla hem en az ev işi yapan erkek katılımcıların İlahiyat mezunu olması dikkat çekicidir. Bunda aile, sosyal çevre gibi faktörlerin yanında katılımcıların dinî argümanları farklı şekilde yorumlamaları da etkili olmaktadır. Nitekim İlahiyat mezunu kadın ve erkek katılımcılar, reel uygulamaların gelenekten mi dinden mi kaynaklandığına dair daha açık bir bilince sahip görünmektedir. Bu durumda sıklıkla İlahiyat mezunu katılımcılar, ev işleri paylaşımının dinî bir emirle düzenlenmediği, kültürel olduğu noktasını vurgulamaktadırlar. Ev işlerindeki payı düşük erkek katılımcılar, Hz. Muhammed'in ev işleri yapmasını dinî bir emir değil tavsiye olarak niteleyerek bugün ev işlerine katılmamalarının ardında dinin değil ataerkil yapının etkili olduğunu düşünmektedirler. Ev işleri yaptıkları için geleneksel aileleri tarafından eleştirilen erkek katılımcılar ise aynı örnekleri geleneği susturan bir üst referans olarak kullanarak ailelerinden gelen eleştirileri bertaraf etmektedirler. Kadın katılımcılar, kadınların İslam'a göre çocuklarını emzirmek zorunda olmaması, ev işleri için kocaların hizmetçi tutması

gerektiği, Hz. Muhammed'in ev işlerine katılması gibi yaygın bilgileri kocalarına karşı bir güçlenme aracı olarak kullanmaktadırlar.

Diğer bir toplumsal cinsiyet teorisi olan toplumsal cinsiyet yaratma tezinin etkisi ise özellikle evin kamuya açıldığı durumlarda belirgin olmaktadır. Sorumluluk paylaşımı konusunda değindiğimiz normalde ev işi yapan ancak dışarıya karşı erkeklik imajını korumak isteyen erkeklerin cam silme, balkon yıkama gibi dışarıdan görünen işlerden kaçınmaları; kendi aileleri geldiğinde normalde yaptıkları işleri yapmayarak eşlerinden hizmet beklemleri ve yine eşitlikçi ideolojilere sahip olsalar bile kadınların misafir; özellikle kayınvalideleri geldiğinde becerikli-hamarat gelin rolünü sergilemeye çalışması; kurumlaşmış geleneksel kadın rollerine uygun olarak kadınların duygusal ve zihinsel emek harcayan taraf olması, toplumsal cinsiyet yaratmanın aşikâr olduğu durumlardır. Bunların dışında ev işlerinin kadınsı ve erkeksi olarak sınıflandırılması olgusunun katılımcılarca sürdürülmesi, bu işler arasındaki sınırlar aşınmış olmasına karşın kadınların kadınsı; erkeklerin erkeksi işlerde daha faal olmaya devam etmesi ve erkeklerin süpürme veya mangal yapma gibi işleri "erkek işi" olarak konumlandırarak üstlenmeleri, toplumsal cinsiyet yaratma tezini desteklemektedir.

Bu çalışmada yüksek eğitimli, çalışan, 0-6 yaş çocuğa sahip çiftlerin aile içi sorumluluk paylaşım dinamikleri ortaya konmaya çalışıldı. Ancak hane içi sorumluluk paylaşımı, farklı açılardan çalışılmayı bekleyen bir alan olarak durmaktadır. Örneğin kuşaklar arası çalışmalar ve farklı niteliklere sahip kişileri içeren karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir. Bunun yanı sıra bu araştırmada bugünün evli erkeklerinin eşitlikçi toplumsal cinsiyet ideolojisini benimseme ve ev işlerine katılım düzeyinde babalarının rolünün belirgin olduğu tespit edilmiştir. Gelecekte daha adil iş paylaşımı yapan ailelerin kurulması için bugünün baba ve genç-yetişkin erkeklerine yönelik sadece babalık ve eş rollerini içeren eğitim programları düzenlenebilir.

Kaynakça / Reference

- Andersen, Gøsta Esping. 2011. *Tamamlanmamış Devrim: Kadınların Yeni Rollerine Uymak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Badinter, Elisabeth. 2015. *Kadınlık mı Annelik mi?* 2. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başak, Suna, Sevgi Kingır, ve Şehnaz Yaşar. 2013. "Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya". *Anka Kadın Araştırmaları Merkezi* 66.
- Baxter, Janeen, Belinda Hewitt, ve Michele Haynes. 2008. "Life Course Transitions and Housework: Marriage, Parenthood, and Time on Housework". *Journal of Marriage and Family* 70(2):259-72.
- Becker, Gary S. 1985. "Human Capital, Effort, and the Sexual Division of Labor". *Journal of Labor Economics* 3(1):33-58.

- Bittman, Michael, Paula England, Liana Sayer, Nancy Folbre, ve George Matheson. 2003. "When Does Gender Trump Money? Bargaining and Time in Household Work1". *American Journal of Sociology* 109(1):186-214. doi: 10.1086/378341.
- Blood, Robert O., ve Donald M. Wolfe. 1960. *Husbands & Wives: The Dynamics of Married Living*. New York: Free Press.
- Brayfield, April A. 1992. "Employment Resources and Housework in Canada". *Journal of Marriage and Family* 54(1):19-30. doi: 10.2307/353272.
- Brines, Julie. 1994. "Economic Dependency, Gender, and the Division of Labor at Home". *American Journal of Sociology* 100(3):652-88. doi: 10.1086/230577.
- Can, Yücel. 2016. "Dindar Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Adaleti Algısı". Ss. 289-306 içinde *Sosyal Yaşam ve Kadın*, editör M. Gürbilek v. dğr. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Cash, Scottye J., Sherrill L. Sellers, ve Matthew Claps. 2005. "Money Equals Time: Influence of Poverty Status on Hours Spent Doing Housework". *Journal of Poverty* 9(2):89-109. doi: 10.1300/J134v09n02_05.
- Chesters, Jenny. 2012. "Gender Attitudes and Housework: Trends Over Time in Australia". *Journal of Comparative Family Studies* (4):511-26.
- Ciciolla, Lucia, ve Suniya S. Luthar. 2019. "Invisible Household Labor and Ramifications for Adjustment: Mothers as Captains of Households". *Sex Roles: A Journal of Research* 81(7-8):467-86. doi: 10.1007/s11199-018-1001-x.
- Coltrane, Scott. 2000. "Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work". *Journal of Marriage and Family* 62(4):1208-33.
- Constance Hardesty ve Janet Bokemeier. 1989. "Finding Time and Making Do: Distribution of Household Labor in Nonmetropolitan Marriages". *Journal of Marriage and Family* 51(1):253-67. doi: 10.2307/352385.
- Coverman, Shelley. 1983. "Gender, Domestic Labor Time, and Wage Inequality". *American Sociological Review* 48(5):623-37.
- Cunningham, Mick. 2007. "Influences of women's employment on the gendered division of household labor over the life course: evidence from a 31-year panel study". *Journal of Family Issues* (3):422-44.
- Çelebi, Nilgün. 1993. *Bağımsız İşyeri Sahibi Kadınların Aile ve İş İlişkileri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Çetin, Oya Beklan. 2013. "Sosyolojik Araştırmalarda Veri Çözümlemesi ve Bulguların Yorumlaması". Ss. 182-215 içinde *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, editör T. G. Şavran. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Davis, Shannon N., ve Jeremiah B. Wills. 2014. "Theoretical Explanations Amid Social Change: A Content Analysis of Housework Research (1975-2012)". *Journal of Family Issues* 35(6):808-24. doi: 10.1177/0192513X13513020.

- Delaunay, Catarina. 2010. "Gender Differentiation and New Trends Concerning the Division of Household Labour within Couples: The Case of Emergency Physicians". 1(1):24.
- Eichler, Margrit, ve Patrizia Albanese. 2007. "What Is Household Work? A Critique of Assumptions Underlying Empirical Studies of Housework and an Alternative Approach". *The Canadian Journal of Sociology / Cahiers canadiens de sociologie* 32(2):227-58. doi: 10.2307/20460633.
- Eken, Hurigül. 2005. "Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol İle Aile-İçi Rol Etkileşimi:Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki Kadın Subaylar". Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eker, Hülya. 2018. "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İş Dışı Zaman Kullanımı: Kamuda Çalışanlar Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 8(15):1218-40. doi: 10.26466/opus.440876.
- Erickson, Rebecca J. 2005. "Why Emotion Work Matters: Sex, Gender, and the Division of Household Labor". *Journal of Marriage and Family* 67(2):337.
- Erkal, Sibel, ve Prof Dr Zeynep Çopur. 2013. "Kadınların Evle İlgili Faaliyetlerde Sorumluluk Dağılımı Konusundaki Davranış ve Görüşleri". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 7(31):49-64. doi: 10.21560/spcd.94301.
- Ersoy, A. Figen. 2017. "Fenomenoloji". Ss. 81-138 içinde *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*, editör A. Saban ve A. Ersoy. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersöz, Aysel Günindi. 1999. *Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği)*. Ankara: TC. Kültür Bakanlığı.
- Fahlén, Susanne. 2015. "Gender Equality within Dual-Earner and Dual-Career Couples Across Different Policy Regimes and Norm Systems in Europe". *Families and Societies* (48):1-21.
- Geçer, Harun, ve Celaleddin Çelik. 2017. "Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi (Niğde Örneği)". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6(12):1-30.
- Gershuny, Jonathan, ve John P. Robinson. 1988. "Historical Changes in the Household Division of Labor". *Demography* 25(4):537-52. doi: 10.2307/2061320.
- Greenstein, Theodore N. 2000. "Economic Dependence, Gender, and the Division of Labor in the Home: A Replication and Extension". *Journal of Marriage and Family* 62(2):322-35.
- Gupta, Sanjiv. 2006. "Her Money, Her Time: Women's Earnings and Their Housework Hours". *Social Science Research* 35(4):975-99. doi: 10.1016/j.ssresearch.2005.07.003.

- Gupta, Sanjiv. 2007. "Autonomy, Dependence, or Display? The Relationship between Married Women's Earnings and Housework". *Journal of Marriage and Family* 69(2):399-417.
- Günay, Gülay, ve Özgün Bener. 2011. "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 153(153):157-71. doi: 10.20296/tsad.36267.
- Harriet B. Presser. 1994. "Employment Schedules Among Dual-Earner Spouses and the Division of Household Labor by Gender". *American Sociological Review* 59(3):348-64.
- Hochschild, Arlie, ve Anne Machung. 2012. *The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home*. Revised edition. New York, N.Y: Penguin Books.
- Hochschild, Arlie Russell. 2012. *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. 3. bs. California: University of California Press.
- Hochschild, Arlie Russell, ve Anne Machung. 1989. *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Viking.
- Horne, Rebecca M., Matthew D. Johnson, Nancy L. Galambos, ve Harvey J. Krahn. 2018. "Time, Money, or Gender? Predictors of the Division of Household Labour Across Life Stages". *Sex Roles: A Journal of Research* 78(11-12):731-43. doi: 10.1007/s11199-017-0832-1.
- Kawamura, Sayaka, ve Susan L. Brown. 2010. "Mattering and wives' perceived fairness of the division of household labor". *Social Science Research* 39(6):976-86. doi: 10.1016/j.ssresearch.2010.04.004.
- Killewald, Alexandra, ve Margaret Gough. 2010. "Money isn't everything: Wives' earnings and housework time". *Social Science Research* 39(6):987-1003. doi: 10.1016/j.ssresearch.2010.08.005.
- Kroska, Amy. 2004. "Divisions of domestic work: revising and expanding the theoretical explanations". *Journal of Family Issues* (7):900-932.
- Kroska, Amy, ve Cheryl Elman. 2009. "Change in Attitudes about Employed Mothers: Exposure, Interests, and Gender Ideology Discrepancies". *Social Science Research* 38(2):366-82. doi: 10.1016/j.ssresearch.2008.12.004.
- Kulik, Liat. 2007. "Equality in the Division of Household Labor: A Comparative Study of Jewish Women and Arab Muslim Women in Israel". *Journal of Social Psychology* 147(4):423-40. doi: 10.3200/SOCP.147.4.423-440.
- Kulik, Liat. 2016. "Explaining Men's and Women's Participation in Household Labor: Is There a Need to Reconsider Existing Theoretical Perspectives?" *Asian Women* 32(4):45-72. doi: 10.14431/aw.2016.12.32.4.45.
- Kümbetoğlu, Belkıs. 2012. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Lachance-Grzela, Mylène, ve Geneviève Bouchard. 2010. "Why Do Women Do the Lion's Share of Housework? A Decade of Research". *Sex Roles* 63(11-12):767-80. doi: 10.1007/s11199-010-9797-z.

Lareau, Annette, ve Elliot B. Weininger. 2008. "Time, Work, and Family Life: Reconceptualizing Gendered Time Patterns through the Case of Children's Organized Activities". *Sociological Forum* 23(3):419-54.

Mederer, Helen J. 1993. "Division of Labor in Two-Earner Homes: Task Accomplishment versus Household Management as Critical Variables in Perceptions about Family Work". *Journal of Marriage and Family* 55(1):133-45. doi: 10.2307/352964.

Meşe, İlknur. 2014. "Bir Sorunsal Olarak Popüler Yayınlar'da 'İdeal Annelik' Kurgusu". *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 11(41-42):93-111.

Olson, Emelie A. 1982. "Duofocal Family Structure and an Alternative Model of Husbands-Wife Relationship". Ss. 33-71 içinde *Sex Roles, Family & Community in Turkey*, editör Ç. Kağıtçıbaşı ve D. Sunar. Indiana: Indiana University Turkish Studies 3.

Özby, Ferhunde. 2015. "Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarındaki Değişme". Ss. 124-30 içinde *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, editör Ş. Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları.

Pinto, Katy M., ve Vilma Ortiz. 2018. "Beyond Cultural Explanations: Understanding the Gendered Division of Household Labor in Mexican American Families". *Journal of Family Issues* 39(16):3880-3902. doi: 10.1177/0192513X18800125.

Ruppner, Leah E. 2010. "Cross-National Reports of Housework: An Investigation of the Gender Empowerment Measure". *Social Science Research* 39(6):963-75. doi: 10.1016/j.ssresearch.2010.04.002.

Scanzoni, John. 1977. "Changing Sex Roles and Emerging Directions in Family Decision Making". *Journal of Consumer Research* 4(3):185-88. doi: 10.1086/208698.

Stevens, Daphne, Gary Kiger, ve Pamela J. Riley. 2001. "Working Hard and Hardly Working: Domestic Labor and Marital Satisfaction among Dual-Earner Couples". *Journal of Marriage and Family* 63(2):514-26.

Suzanne M. Bianchi, Melissa A. Milkie, Liana C. Sayer, ve John P. Robinson. 2000. "Is Anyone Doing the Housework? Trends in the Gender Division of Household Labor". *Social Forces* 79(1):191-228. doi: 10.2307/2675569.

Tepe, F. Fulya. 2008. "İstanbul'daki Üniversitelerde Mühendislik ve Temel Bilimler Alanında Çalışan Kadın Akademisyenlerin Ev Hayatı". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Thobejane, Tsoaledi D., ve Shabangu Busi Florence. 2018. "Exploring Gender Division of Labour within Households: A Case of Schoemansdal Village, Nkomazi Local Municipality, Mpumalanga Province, South Africa".

AFFRIKA: Journal of Politics, Economics & Society 8(2):67-80. doi: 10.31920/2075-6534/2018/v8n2a4.

Toker, İhsan. 2009. "Eşitlik ve Adalet Kavramları Çerçevesinde Müslüman Kadınlarda Toplumsal Cinsiyet Örüntüleri". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 1(1):142-65. doi: 10.1501/sbeder_0000000007.

Twiggs, Joan E., Julia McQuillan, ve Myra Marx Ferree. 1999. "Meaning and Measurement: Reconceptualizing Measures of the Division of Household Labor". *Journal of Marriage and Family* 61(3):712-24. doi: 10.2307/353572.

West, Candace, ve Don H. Zimmerman. 1987. "Doing Gender". *Gender and Society* 1(2):125-51.

Winkler, Anne E., ve Thomas R. Ireland. 2009. "Time Spent in Household Management: Evidence and Implications". *Journal of Family and Economic Issues* 30(3):293-304. doi: 10.1007/s10834-009-9160-0.

Yıldırım, Ali, ve Hasan Şimşek. 2016. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

